

نگاهی گذرا به اوضاع طبیعی و اقتصادی استان خوزستان

تهیه کننده: احمدرضا سناورز

استان خوزستان با مساحتی در حدود ۶۷۲۸۲ کیلومتر مربع، حدود ۴ درصد از وسعت سرزمین ایران را دربر می‌گیرد. این استان دارای ۱۳ شهرستان بنامهای آبادان، اندیمشک، اهواز، ایذه، بندر ماهشهر، بهبهان، خرمشهر و دزفول، دشت آزادگان، رامهرمز، شادگان، شوشتر و مسجدسلیمان می‌باشد. استان خوزستان از نظر موقعیت طبیعی دارای دو منطقه متمایز می‌باشد.

الف: منطقه کوهستانی: که ناحیه شمال و شرق استان را دربرمی‌گیرد. کوهستانهای فوق ادامه بخش جنوبی زاگرس غربی می‌باشند که ارتفاعات آن بتدریج در جهت جلگه کاهش می‌یابد.

ب: منطقه جلگه‌ای: که ناحیه جنوب و غرب استان را دربرمی‌گیرد. جلگه فوق با شیب ملایمی به سوی سواحل خلیج فارس امتداد می‌یابد که شمالی‌ترین نقطه آن حوالی دزفول می‌باشد.

رودخانه‌های استان:

۱- رود کرخه بطول ۷۵۵ کیلومتر مربع که از دامنه‌های جنوبی الوند سرچشمه می‌گیرد و در بستر خود ضمن مشروب ساختن باختران وارد استان‌های لرستان و ایلام گردیده و سپس وارد جلگه خوزستان می‌شود. قسمتی از آب کرخه در غرب خوزستان به مصرف آبیاری میرسد و قسمت دیگر آن به طرف دجله جریان می‌یابد ولی قبل از رسیدن به آن در باتلاق‌های شرق دجله فرومی‌رود.

۲- رودخانه کارون به طول ۸۹۰ کیلومتر که از زردکوه بختیاری سرچشمه می‌گیرد. این رودخانه در خرمشهر به دو

شاخه تقسیم می‌گردد که يك شاخه آن بنام بهمن شیراز شرق آبادان گذشته و وارد خلیج فارس می‌گردد و شاخه دیگر آن وارد اروندرود می‌گردد.

قابل ذکر است که در سال ۱۳۳۲ شمسی، تونلی به طول تقریبی ۳ کیلومتر بین سرچشمه رود کارون و زاینده‌رود جهت انتقال قسمتی از آب کارون به زاینده‌رود کشیده شده است. این تونل میتواند در فصل خشکی و کم‌آبی بالغ بر ۲۲ متر مکعب آب در ثانیه وارد زاینده‌رود گرداند.

۳- رود جراحی بطول ۴۸۳ کیلومتر که از کوه نیل سرچشمه گرفته و پس از طی مسیر خود در شادگان به چند شاخه تقسیم می‌شود. رود جراحی در بندر امام خمینی وارد آبهای خلیج فارس می‌گردد.

۴- رودخانه دز بطول ۵۱۵ کیلومتر که از ارتفاعات شهرستان‌های اراک، بروجرد، الیگودرز و کوههای بلند بختیاری سرچشمه می‌گیرد. بر روی رودخانه دز سد معروف دز ساخته شده است که از نظر کشاورزی و تولید برق اهمیت فراوانی دارد.

۵- رودخانه هندیجان بطول ۴۸۸ کیلومتر که از کهکیلویه سرچشمه می‌گیرد و در جنوب شهر هندیجان وارد خلیج فارس می‌گردد.

اروندرود در قسمت جنوب غربی استان خوزستان قسمتی از نوار مرزی ایران و عراق می‌باشد که در جریان جنگ تحمیلی قابلیت کشتی‌رانی خود را از دست داده است. باتوجه به روند مذاکرات پس از اجرای آتش‌بس، امکان لایروبی آن در آینده نزدیک محتمل بنظر نمی‌رسد.

بدنبال مطالعاتی که توسط سازمان بنادر و کشتیرانی صورت گرفته است با لایروبی رودخانه بهمن شیر، این رودخانه قابلیت کشتی‌رانی خواهد یافت. با خاتمه یافتن فاز دوم مطالعات و بدنبال سفر ریاست محترم جمهوری به استان خوزستان دستور لایروبی بهمن شیر صادر گردیده است. بنظر میرسد که لایروبی بهمن شیر، باتوجه به بازگشت مهاجرین جنگی، میتواند تاثیرات مطلوبی را در

موقعیت بازرگانی و اقتصادی شهرهای آبادان و خرمشهر ایجاد کند و از میزان وابستگی ایران به اروندرود بکاهد.

آب:

خوزستان پرآبترین استان کشور می باشد در نتیجه عدم کنترل و مهار آبهای موجود در سطح استان، این منبع حیاتی بدون استفاده وارد خلیج فارس می گردد.

با مطالعاتی که سالها قبل بر روی رودخانه کارون صورت پذیرفته است تعداد یازده سد عظیم مخزنی را برای آن در نظر گرفته اند، که ساختمان یکی از سدهای آن بنام سد کارون يك در شمال شرقی مسجدسلیمان با ظرفیتی معادل ۳ میلیارد مترمکعب آب پایان رسیده است که قادر است سالانه ۹ میلیارد مترمکعب آب را کنترل نموده و ۴۱۰۰ میلیون کیلووات ساعت برق تولید نماید. با احداث سدهای پیش بینی شده، علاوه بر جلوگیری از بهدردرفتن آب بداخل خلیج فارس میتوان از آن جهت تولید نیروی برق و به زیر کشت آبی بردن دشت های مسیر نیز استفاده نمود. سایر رودخانه های استان نیز دارای استعداد مشابهی می باشند.

خاک:

میزان املاح خاک در نقاط مختلف استان خوزستان یکسان نیست. قسمت جنوبی جلگه خوزستان دارای خاکهای شور و قلیائی می باشد.

نواحی مرتفع استان دارای خاک های درشت دانه می باشد که جهت کشت دیم مورد استفاده قرار می گیرد.

خاکهای آبرفتی که در حوزه شمالی و میانه و قسمتی از جنوب شهرهای دزفول و شوشتر تا اهواز را شامل می شود از انواع خاک مرغوب بوده که جهت انواع کشت و زرع مناسب می باشد.

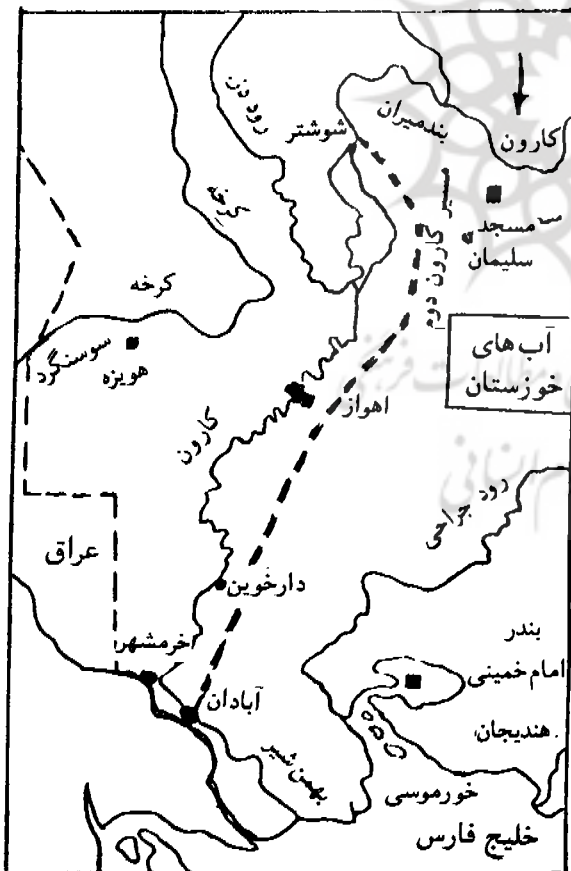
بطور کلی وضعیت خاک استان بگونه ای می باشد که زمین های منطقه از سمت شمال به جنوب، بتدریج استعداد بهره برداری خود را از دست داده تا جایی که در مناطق

ساحلی خلیج فارس بهره برداری از آن ها مقرون به صرفه نیست و مناطق ساحلی خلیج فارس کاملاً شورزار می باشد؛ که در این زمینه باید با اجرای طرح های زهکشی و حفر زهکشی و هدایت آن به رودخانه ها و ایجاد کانال های آبیاری و شستشوی زمین جهت بهره برداری بعدی و افزایش زمین های زراعتی جدید همت گماشت.

«ارائه يك پیشنهاد»

یکی از مهندسين ایرانی که سال ها در استان خوزستان عهده دار امور تاسیسات و آبیاری بوده است طرحی را ارائه داده است که ذیلاً به آن اشاره می گردد.

میدانیم که فاضلاب شهرها و روستاهای کنار کارون مرتباً در آن می ریزد و بدین ترتیب آب این رودخانه با افزایش جمعیت و توسعه عظیم شهر صنعتی اهواز روز بروز کیفیت تر

و شورتر می شود که در نهایت منجر به غیرقابل استفاده شدن این رودخانه خواهد گردید.

به موجب این طرح از آن جا که کارون خط القعر دشت خوزستان و اراضی این دشت شور می باشد لازمست که برای رسانیدن آب شیرین و سالم برای زراعت و شهرنشینی کانال دیگری در امتداد شمال به جنوب در مشرق کارون فعلی حفر کنیم و آب پاک را از بند میزان در شمال شهر شوشتر گرفته و به بهمن شیر برسانیم تا شهرها و روستاها و مزارع آب شیرین و سالم را از این کانال که مرتفع تر از کارون هست بگیرند و فاضلاب آن ها به کارون فعلی برگردد و به دریا برود. از جمله فوائد این طرح به زیر کشت بردن اراضی وسیع تری در سطح استان، امکان احداث شهرهای جدید در جلگه خوزستان، جلوگیری از شور شدن زمین های جدید، حل شدن مشکل زهکشی اراضی دشت خوزستان و رفع خطر سیلابهای عظیم و اتفاقی کارون می باشد.

کشاورزی:

استان خوزستان از دیدگاه کشاورزی از مستعدترین مناطق کشور می باشد. آب فراوان، انرژی تابشی و خاک به عنوان عوامل اساسی رشد و پرورش گیاهان به وفور در استان موجود می باشد.

چنانچه با استفاده از سدهای مخزنی موجود و احداث سدهای جدید آب رودخانه های استان که وارد خلیج فارس می شوند، مهار گردد میتوان حداقل ۳ میلیون هکتار از اراضی استان را به زیر کشت آبی بر

از طرفی طی یک اظهار نظر کارشناسی حتی در کشورهای اروپائی که میزان آب و زمین مناسب فراوان می باشد. جهت تامین گرمای مناسب برای رشد محصولات حداقل یک میلیون تومان در هکتار صرف تامین تاسیسات کنترل حرارت و رطوبت می گردد که این هزینه در استان خوزستان به هیچ وجه مورد نیاز نیست.

محصولات عمده استان خوزستان شامل نیشکر، گندم، چغندر قند، خرما، زیتون، برنج، محصولات جالیزی و انواع

مختلف سبزیجات می باشد که کشت هر کدام از آن ها از نظر اقتصادی کاملاً با صرفه و سودآور می باشد و هزینه و مقدار تولید آن در واحد سطح در مقایسه با سایر نقاط کشور کاملاً برتر می دارد. برای نمونه، دوره رشد گندم در استان خوزستان بسیار کوتاه می باشد (اواخر پائیز تا اوائل بهار) و چون دوره فوق فصل بارندگیهای استان نیز می باشد. در نتیجه زحمت تولید آن نیز بسیار کم می باشد.

باتوجه به موقعیت استثنائی و موفقیت آمیز بودن کشت برخی از کالاها مانند نیشکر در استان خوزستان، پیش بینی می گردد که با برنامه ریزی و توسعه کشت و صنعت مکانیزه نه تنها نیاز داخلی ما در مورد تعدادی از کالاهای استراتژیک کشاورزی برطرف گردد بلکه قابلیت و قدرت حضور در بازارهای جهانی در این مورد موجود می باشد.

طبق یک اظهار نظر کارشناسی واحدهای تولید شکر، از بقایای نیشکر قادر به تولید کالاهائی مانند نئوپان، فیبر و کاغذ و... میباشند که ارزش مالی آن ها از شکر تولید شده نیز بیشتر خواهد بود.

تنظیم برنامه کشت سالیانه توسط دولت، تامین ماشین آلات و قطعات مورد نیاز بخش کشاورزی، احداث سدهای مخزنی جهت تامین آب مورد نیاز بخش کشاورزی، تاسیس شرکتهای تعاونی تولید کشاورزی و تقویت بنیه مالی آن ها، آموزش و تربیت نیروی متخصص و عملیات مورد نیاز آماده سازی زمین برای کشت از جمله اقدامات موثر در توسعه کشاورزی استان خوزستان می باشد.

جنگل و مراتع در استان خوزستان

طبق برنامه دهساله سازمان جنگل ها و مراتع کشور، احیاء جنگل های مخروبه، بالا بردن مرغوبیت و کیفیت چوبهای جنگلی، پرورش انواع درختان سریع البرشد و تامین مواد اولیه برای صنایع چوب، درصداولویت ها قرار گرفته است.

بخش کشاورزی محور برنامه های توسعه اقتصادی کشور قرار گرفته است و از آن جا که منابع طبیعی تجدید شونده

(جنگل، مرتع، خاک، تکیه‌گاه این محور می‌باشد حفظ، احیاء، توسعه و بهره‌برداری معقول از این منابع، ضامن تداوم رشد تولیدات کشاورزی، دامی و صنعتی و رونق منابع طبیعی کشور خواهد بود.

بنابر طبق برآورد اداره سرچنگلداری کل استان خوزستان در سال ۱۳۶۴، مقدار ۳۲۱۰۰۰ هکتار جنگل طبیعی و ۱۷۳ هزار هکتار جنگل مصنوعی در استان خوزستان وجود دارد که بیشتر در نواحی ایذه، مسجدسلیمان و دزفول می‌باشند.

هم‌چنین طی برآورد سرچنگلداری کل استان خوزستان، میزان مراتع طبیعی استان (مشجر و غیرمشجر) مجموعاً ۳/۸۷۴/۲۶۱ هکتار برآورد گردیده است که می‌بایست ۴۷۰۰ هکتار مرتع مصنوعی را هم به آن اضافه کرد. مراتع استان خوزستان قشلاقی بوده و غالباً به‌عنوان چراگاه زمستانی ایل بختیاری مورد استفاده قرار می‌گیرد. علاوه بر چرای بی‌رویه، تبدیل مراتع به زمین‌های زراعتی خطر عمده‌ای است که مراتع را تهدید می‌کند. جنس درختان جنگلی خوزستان بیشتر از نوع بلوط می‌باشد. متأسفانه اکثر مناطق جنگلی استان خوزستان در حال تخریب و غیرقابل استفاده شدن می‌باشد.

دامداری و دامپروری

بطور کلی یکی از مشکلات دامداری کشور در حال حاضر، مراتع می‌باشد. با یک بررسی اجمالی متوجه این نکته می‌گردیم که بهره‌برداری بی‌رویه از مراتع و عدم توجه کافی به احیاء و توسعه آن منجر به تخریب مراتع با شتاب زیاد می‌باشد.

با توجه به کمبود شدید تولید خوراک دام در داخل، روی آوردن به واردات علوفه‌ای از دیگر مشکلات دامداری کشور می‌باشد.

کمبود امکانات بهداشتی یکی دیگر از معضلات دامداری در ایران می‌باشد بنابر طبق گزارش‌های سازمان دامپزشکی کشور در سال ۱۳۶۴ نزدیک به ۶ میلیون واحد

دامی مبتلا به بیماری‌های انگلی و ویروسی در کشور بوده که در مقایسه با سال ۱۳۶۰، حدود یک میلیون افزایش را نشان می‌دهد. یعنی در حدود چهارسال، سالانه ۲۵۰ هزار راس به دامهای بیمار کشور افزوده شده است. بهبود وضع تغذیه دام، اصلاح نژاد دامها، تبدیل واحدهای دامداری سنتی به واحدهای دامداری نوین، برنامه‌ریزی همه‌جانبه برای احیاء مراتع، ایجاد کارخانه‌های تبدیل شیر به فرآورده‌های لبنی از جمله اقداماتی است که میتواند به بهبود موقعیت دامداری در ایران منجر گردد.

در استان خوزستان دامداری غالباً به شکل سنتی صورت می‌پذیرد بنابر طبق اداره دامپزشکی استان خوزستان دامداری به دو شکل سیار و ثابت در این استان رواج دارد.

دامداری ثابت توسط کشاورزان و دامداران روستائی صورت می‌پذیرد و دامداری سیار توسط عشایر و به شکل کوچ‌نشینی و با استفاده از مراتع طبیعی صورت می‌پذیرد. در سالهای اخیر بر طبق گزارش جهادسازندگی تعداد گاوداری صنعتی در شهرهای مختلف استان (مسجدسلیمان، رامهرمز، دزفول، بهبهان، دشت آزادگان، اهواز) به تولیدات لبنیات مشغول می‌باشند.

صنعت در استان خوزستان

بنابرطبق لایحه برنامه اول توسعه اقتصادی، اجتماعی حرکت به سوی خوداتکائی در بخش صنعت به‌عنوان وسیله‌ای جهت تحکیم استقلال سیاسی و اقتصادی کشور با تأکید بر ایجاد و توسعه صنایع متکی بر منابع اولیه داخلی در جهت تأمین نیازهای اساسی کشور به‌عنوان هدف قرار گرفته است.

استان خوزستان با توجه به ذخائر عظیم نفت و گاز، امکانات مناسب جهت تأمین آب و برق و انرژی مورد نیاز صنایع، وجود امکانات و تاسیسات بندری مناسب جهت صادرات و واردات، امکانات مناسب حمل و نقل مانند جاده‌ها و راه‌آهن از موقعیت ویژه‌ای جهت توسعه صنعتی

بهره‌مند می‌باشد. در يك نگاه کلی صنایع موجود در استان را به دو بخش عمده می‌توان تفکیک نمود.

الف) صنایع پایه

که شامل پالایشگاه، نیروگاه‌ها، مجتمع‌های صنعتی می‌باشد که نقش عمده‌ای را در تعادل وضعیت اقتصادی کشور ایفاء می‌نمایند. بطوری که هرگونه توقف و یا کاهش در سطح فعالیت آن‌ها می‌تواند تاثیرات عمده‌ای را در سایر بخش‌های اقتصادی بگذارد. در طول جنگ تحمیلی اکثر واحدهای فوق دچار صدمات سنگینی شدند که درمرحله کنونی تلاش بی‌وقفه متخصصین داخلی در امر بازسازی و راه‌اندازی آنها ادامه دارد.

پالایشگاه آبادان که از بزرگترین پالایشگاههای جهان می‌باشد تا پیش از جنگ تحمیلی بیش از ۱۲۰ نوع محصول را با مشخصات استاندارد تهیه می‌کرد و از طریق بنادر آبادان و ماهشهر فرآورده‌های خود را به بازارهای جهانی صادر می‌کرد. در جریان جنگ تحمیلی پالایشگاه آبادان به شدت آسیب دید. ظرفیت تولید فعلی پالایشگاه آبادان روزانه ۱۳۰ هزار بشکه می‌باشد که در آینده نزدیک تا ۳۸۰ هزار بشکه در روز خواهد رسید.

مجتمع پتروشیمی آبادان نیز در جریان جنگ دچار خساراتی گردید. بازسازی فاز اول مجتمع هم‌اکنون به پایان رسیده است که ۱۵ هزارتن پی‌وی‌سی که در ساختن لوله، کفش، پوشش کابل‌ها، کف‌پوش و فیلم بکار میرود و ۱۰ هزارتن اسیدکلریدریک که برای مصرف در حفاریها و تصفیه‌خانه‌ها بکار میرود تولید می‌نماید. پیش‌بینی گردیده است که بازسازی فاز دوم و سوم مجتمع فوق در سال ۱۳۶۹ به پایان برسد.

پالایشگاه گاز بیدبلند که در سال ۱۳۵۰ به مرحله بهره‌برداری رسیده است در شمال شرقی آبادان قرار دارد و گازهای حاصله از منابع نفتی جنوب را پس از تصفیه از طریق لوله سراسری گاز، که از جنوب به شمال کشیده شده است بین مراکز مختلف توزیع می‌نماید، ظرفیت پالایش

هرواحد تصفیه این پالایشگاه ۶/۸ میلیون مترمکعب می‌باشد.

مجتمع پتروشیمی بندر امام خمینی که در سال ۱۹۷۱ با حمایت دولت ژاپن به مرحله اجرا درآمده بود به علت بروز جنگ تحمیلی این پروژه متوقف گردید. باوجود تکمیل حدود ۸۵ درصد از کارهای اجرائی، شرکت میتسویی با پرداختن غرامت به ایران از ادامه پروژه کناره‌گیری کرده است. دولت ایران هم‌اکنون در تلاش به منظور تکمیل پروژه فوق می‌باشد.

مجتمع فولاد اهواز که ماده اصلی اولیه مورد نیاز آن سنگ آهن و محصول نهائی آن شمش فولاد می‌باشد. لازم به ذکر می‌باشد که علاوه بر سنگ آهن، سنگ آهک و فرو آلیاژها و آهن قراضه مواد اولیه جایگزینی و کمک ذوب را تشکیل می‌دهند.

علاوه بر شمش فولاد که محصول نهائی مجتمع است در کارخانه‌های مختلف این مجتمع، آهن اسفنجی، اکسیژن و بریکت تولید می‌شود که علاوه بر مصرف در حلقه‌های بعدی تولید مجتمع می‌تواند در خارج از مجتمع هم مورد استفاده قرار بگیرد. سوخت مجتمع فوق که متشکل از ۸ کارخانه می‌باشد به‌وسیله گاز طبیعی و برق تامین می‌گردد. آب که از مهم‌ترین نیازمندی‌های تولید است از رودخانه کارون تامین می‌گردد. با راه‌اندازی فاز اول مجتمع فولاد اهواز و در صورت استفاده از سنگ آهن داخلی سالانه حدود ۳۵۰ میلیون دلار صرفه‌جویی ارزی خواهیم داشت ظرفیت فعلی مجتمع فولاد اهواز ۵۵۰ هزارتن فولاد در سال می‌باشد.

نیروگاه مرامین اهواز نیز که دارای چهار واحد مولد برق به ظرفیت هرواحد ۳۱۵ مگاوات می‌باشد نیز یکی از واحدهای عمده تولید انرژی در استان می‌باشد. در مورد تامین انرژی ذکر این نکته ضروری است که گرچه استفاده از نیروی برق در صنایع آسان‌تر می‌باشد ولی به‌واسطه وابستگی‌های تکنولوژیکی این صنعت، چنانکه صنایع ما استفاده از انرژی گاز را در سرلوحه کار خود قرار دهند از

نظر اقتصادی با صرفه‌تر می‌باشد.

ب: صنایع سبك) که شامل کارخانه‌های قند و شکر هفت تپه، سیمان بهبهان، کاغذسازی پارس هفت تپه، کارخانه فارسیت و... می‌باشد. غالب کارخانه‌های فوق در جریان جنگ دچار آسیب دیدگی گردیدند و در شرایط فعلی کار بازسازی و راه‌اندازی آنها ادامه دارد. عموماً کارخانه‌های فوق به تامین گوشه‌هایی از نیازهای داخلی اشتغال دارند و با راه‌اندازی کامل واحدهای فوق در میزان واردات کشور، صرفه‌جویی خواهد گردید. برای نمونه کارخانه کاغذ پارس هفت تپه در طول جنگ آسیب دید و هم‌اکنون فقط واحد شماره ۳ آن با تولید ۲۲ هزار تن کاغذ چاپ و تحریر در سال حدود ۲۵ درصد از نیاز کشور را برآورده می‌سازد و چنانچه واحدهای شماره یک و دو این کارخانه پس از بازسازی در مدار تولید قرار بگیرد قادر به تولید سالانه حدود ۷۰ هزار تن کاغذ خواهد بود که با توجه به نیاز شدید داخلی به کاغذ صرفه‌جویی عمده‌ای در زمینه واردات کاغذ خواهد گردید.

ج: صنایع دستی) چنانکه در دایرةالمعارف بریتانیکا در تعریف صنایع دستی گفته شده است، صنایع دستی به آن گروه از صنایع گفته می‌شود که مهارت، ذوق و بینش انسان در تولید آن نقش اساسی دارد. صنایع دستی از غیر وابسته‌ترین صنایع داخلی می‌باشند بطوری که حدود ۹۰ درصد مواد اولیه مورد نیاز آن در داخل قابل تولید می‌باشد بطوری که یکی از کارشناسان ارشد سازمان صنایع دستی ایران می‌گوید امروزه در ایران در حدود ۷/۵ میلیون نفر در این رشته مشغول کار می‌باشند (حدود ۶ میلیون نفر آن در واحدهای قالببافی کار می‌کنند).

بدین ترتیب برنامه‌ریزی و سرمایه‌گذاری در این رشته دارای توجیه اقتصادی می‌باشد نکته قابل توجه در این مورد ارزش افزوده صنایع دستی می‌باشد که بطور متوسط حدود ۷۰ درصد قیمت فروش يك فرآورده دست‌ساز را دستمزد و تنها ۳۰ درصد آن را مواد اولیه تشکیل می‌دهد.

توجه به صنایع دستی از طریق تشکیل تعاونیهای

تولیدی، ارائه طرحهای تولیدی متناسب با بازار، استفاده از تکنولوژی و ادوات جدید، و حمایت از صادرات آنها از شیوه‌های قابل قبول برای تقویت این رشته از صنایع می‌باشد.

قالی بافی، قلابدوزی، بافت انواع پارچه، گلیم، حصیر بافی، طراحی، نمدمالی، ساخت و قلم‌زنی محصولات و طلا و نقره، و ریشوسازی از جمله فعالیت‌های رایج صنایع دستی در استان خوزستان می‌باشد. شهرستان‌های ایذه، دزفول، مسجد سلیمان از مراکز مهم صنایع دستی استان محسوب می‌گردند که در آنها واحدهای قالببافی، گلیم بافی، ریشندگی و بافندگی الیاف و... بیش از نقاط دیگر دایر می‌باشد. البته بدلیل شرایط جنگی تعدادی از کارگاههای صنایع دستی در سطح استان تخریب گشته و یا تعطیل شده‌اند که امید می‌رود در مرحله بازسازی مجدداً وارد فعالیت گردند.

بطورکلی با توجه به امکانات و ویژگیهای استان خوزستان و دارا بودن منابع فراوان نفت و گاز، سرمایه‌گذاری و توسعه صنعت پتروشیمی به‌عنوان يك صنعت پایه، که تامین‌کننده بسیاری از مواد اولیه و مصرفی و مورد نیاز دیگر صنایع کشور می‌باشد از اولویت خاصی برخوردار می‌باشد زیرا تولیدات صنایع پتروشیمی علاوه بر ایجاد اشتغال در بخش‌های دیگر، نیاز به واردات مواد پتروشیمی را محدود ساخته و ضمن صدور فرآورده‌های آن، در جهت ایجاد توازن میان صادرات و واردات و تعادل اقتصادی در اقتصاد ملی کمک شایانی را می‌نماید.

پس از صنایع پتروشیمی، صنایع وابسته به کشاورزی با توجه به استعداد سرشار استان در این زمینه می‌تواند در درجه دوم اولویت قرار بگیرد.

زیرا همانطور که گفته شد با توسعه واحدهای کشت و صنعت مکانیزه، ضمن تامین نیازهای داخلی، با ایجاد کارخانه‌های تولید کاغذ، فیبر و نئوبان و... علاوه بر ایجاد اشتغال، در زمینه تامین نیازهای داخلی نیز مفید خواهند بود.

معدن

استان خوزستان علاوه بر نفت و گاز، از نظر معادن فلزی کاملاً فقیر می باشد معادن موجود در سطح استان شامل سنگ آهک، سنگ گچ، سنگ نمک، خاک رس، شن و ماسه می باشد که بیشتر در شمال و مشرق خوزستان واقع شده اند که هر قدر به طرف غرب و جنوب استان می رویم از تعداد آنها کاسته می گردد. حوزه نفتی استان خوزستان، از مهم ترین حوضه های نفتی ایران است. مناطق آغاچاری، مسجد سلیمان، هفتگل، گچساران، مهمترین نواحی نفتی جنوب می باشند. آغاچاری با ۹/۵ میلیارد بشکه ذخیره نفت از غنی ترین مناطق نفتی دنیاست. و بیش از نیمی از نفت خام کشور از چاههای این ناحیه به دست می آید.

همواره در معادن نفت همراه نفت مقداری گاز نیز وجود دارد که یا در آن محلول است و یا به شکل سرپوشی روی آن قرار دارد. طبق قراردادی در سال ۱۹۶۶ میلادی قرار صدور سالانه معادل ۱۰ میلیارد مترمکعب گاز به مدت ۱۵ سال به شوروی بسته شد که بعد از پیروزی انقلاب صدور گاز ایران به شوروی متوقف شد. طبق قرارداد جدیدی که اخیراً منعقد گردیده صدور گاز ایران به شوروی از سال ۱۳۶۹ مجدداً برقرار خواهد شد. ضمن آنکه مقدمات صدور گاز ایران از طریق خاک شوروی به اروپای شرقی نیز فراهم شده است. علاوه بر آن با طرح احداث خط لوله سراسری گاز در کشور علاوه بر جلوگیری از سوزانیده شدن بی مورد آن، می توان کلیه مناطق کشور را از این نعمت طبیعی بهره مند گردانید، و به عنوان ماده اولیه در توسعه صنعتی استانها مورد بهره برداری قرار داد.

جمعیت و اشتغال و سواد

بطور کلی ساختمان سنی جمعیت در کشور جوان می باشد. ایران در رده کشورهای قرار دارد که بیش از ۴۰ درصد از جمعیت کل کشور آن زیر چهارده سال قرار دارد که البته این مساله از نظر برنامه ریزی اجتماعی و اقتصادی چندان مطلوب تلقی نمی گردد. بنابر طبق سرشماری

عمومی سال ۱۳۶۵، حدود ۶۱/۷ درصد جمعیت ۶ سال به بالا باسواد می باشد که این نسبت به سال ۱۳۳۵ حدود ۱۳/۲ درصد رشد را نشان میدهد.

جمعیت ایران طی سال های ۱۳۳۵ تا سال ۱۳۶۵ از نظر اشتغال يك انتقال غیرمنطقی را در داخل بخش های مختلف اقتصادی طی نموده است.

کشاورزی صنعت خدمات

سال ۱۳۳۵	۵۶/۷ درصد	۱۹/۵ درصد	۲۳/۸ درصد
سال ۱۳۶۵	۳۰ درصد	۲۶/۵ درصد	۴۳/۵ درصد

چنین، جابجائی و تحوئی نشان دهنده يك رشد غیرمنطقی در حرکت و انتقال جمعیت از بخش کشاورزی به سایر بخش ها و بویژه خدمات می باشد و به علت فقدان قدرت جذب بخش صنعت، جمعیت مذکور، عمدتاً در بخش خدمات، تورم گشته است که سهم عمده ای را در بیکاری های پنهان و غیر پنهان موجود تشکیل می دهند.

استان خوزستان به عنوان زیرمجموعه ای از کل کشور دارای مشخصه اتی همگون می باشد. طبق سرشماری سال ۱۳۶۵ جمعیت، استان معادل ۲/۶۸۱/۹۷۸ نفر می باشد که از این تعداد ۱/۴۸۵/۳۵۶ نفر ساکن مناطق شهری و ۱/۱۶۱/۶۰۲ نفر ساکن نقاط روستایی و ۲۵۰۲۰ نفر غیر ساکن می باشند از کل جمعیت استان ۱/۳۷۲/۷۱۶ نفر مرد و ۱/۳۰۹/۲۶۲ نفر زن می باشند.

طبق آمار ارائه شده سرشماری سال ۱۳۶۵ حدود ۶۰ درصد از جمعیت بالای ۶ سال استان باسواد می باشند. از کل جمعیت شاغل در سطح استان در سال ۱۳۶۱، ۸/۷ درصد در بخش کشاورزی، ۲۹/۱ درصد در بخش صنعت ۴۹ درصد در بخش خدمات و ۱۳/۲ درصد نیز نامشخص ذکر شده اند.

نرخ بیکاری نیز در استان معادل ۸/۸ درصد می باشد. که تحولات، مربوط به جنگ و مهاجرت ها از عوامل عمده

این بیکاریها محسوب می گردند. بنظر می رسد با شروع مرحله بازسازی و اجرای طرحهای مربوط به آن از میزان بیکاری به نحو چشمگیری کاسته شود.

مالیات:

باید توجه داشت که اندیشه استفاده از درآمدهای مالیاتی به عنوان یک جریان درآمدی جهت توسعه اقتصادی در شرایط شکنندگی بازار نفت و پیدایش معضلات اقتصادی ناشی از موقعیت خاص کشور در دوران بازسازی اقتصادی اجتناب ناپذیر می باشد.

طبق یک برآورد کارشناسی مشخص گردیده است که باتوجه به ظرفیت مالیاتی کشور، زمینه گسترش درآمدهای مالیاتی در حد بالایی موجود می باشد.

بطورکلی جهت گیری مالیاتی کشور پس از پیروزی انقلاب در جهت حمایت از بعضی فعالیت های صنعتی و فعالیتهای کشاورزی و فشار بر سودآوری های کاذب بخش خدمات استوار بوده است. متأسفانه نظام مالیاتی در مورد اعتدال سودآوری میان بخشهای مختلف اقتصادی موفق نبوده است و دلیل عمده آن نیز پیشتازی این بخش در فعالیتهای اقتصادی کشور می باشد.

استان خوزستان به علت خساراتی که در طول جنگ تحمیلی متحمل گردیده است در کوتاه مدت نمی تواند در تامین درآمدهای مالیاتی دولت مشارکتی فعال داشته باشد. در زمینه فعالیتهای کشاورزی بدلیل استعداد فراوان این بخش، معافیت های مالیاتی میتواند در جهت رشد و توسعه کشاورزی استان کارساز باشد. تنها نکته ای که در این مورد میتوان به آن اشاره داشت این است که حمایت های مالیاتی فوق باید بیشتر در زمینه محصولات که جنبه استراتژیک دارند و کشور را به سوی خودکفائی سوق می دهند اعمال گردد.

بخش صنعت در استان خوزستان نیز نیازمند حمایت های

مالیاتی جهت جبران خسارات ناشی از جنگ می باشد. البته این گونه حمایت ها باید در جهت استراتژی توسعه صنعتی کشور باشد. بخش خدمات در استان خوزستان نیازمند کنترل و هدایت می باشد که یکی از ابزارهای این کار عملکرد سیستم مالیاتی جهت معطوف نمودن نیروی سرمایه های موجود در این بخش بسوی فعالیت های مولد می باشد. لازم بذکر می باشد که طبق آمار ارائه شده توسط وزارت کار و امور اجتماعی در سال ۶۴، حدود ۶۲/۱ درصد از کارکنان شاغل در مناطق شهری استان خوزستان در فعالیتهای خدماتی بکار مشغول بوده اند. □

منابع و مأخذ

- ۱- جغرافیای کامل ایران
- ۲- مجله دانشمند مورخه مهرماه/۱۳۶۱
- ۳- روزنامه کیهان و اطلاعات و ضمیمه اقتصادی روزنامه اطلاعات
- ۴- نگاهی به خوزستان- ایرج افشار
- ۵- سالنامه آماری سال ۱۳۶۶
- ۶- تلکس های واصله در گروه صنعت
- ۷- گزارشات استانی
- ۸- اقتصاد ایران
- ۹- نگاهی به وضعیت کشاورزی و دامپروری در استان خوزستان- نشریه شماره ۸۰۹